

उद्गच् स्त्री उद्गटा ऋक् समाधानविधेरनित्यत्वात् न समा० ।
 उद्गटावाह्वि । “मा पातमास्य यत्तस्योऽयः मा पाह्यं
 ऋक् आऽस्य यत्तस्योऽयः” यजु० ४, २, १० “उद्गवः उक्तमाया
 ऋक् पर्यन्तम्” वेदो० । यजुर्भिर्ब्रह्मस्योऽयं गच्छन्ति य-
 त्स्योऽयं गच्छानोति” यत० ब्रा० १, १, १२ उद्ग+अव-
 हतो निप् । २ उद्गवे “सन्ताः सन्त यजमानस्य कामाः
 इत्याह” व वे कामो यजमानस्य यदनात् उद्गं गच्छति”
 तैत्ति० “सन्ति ते देव सोम सुतामुदवमयीय” यैत०
 उद्गजय लि० उद्ग+एज-णिच्-अय् । उद्गकारके ‘उद्ग-
 जवान् भूतगणान् गृधेधोत्’ भट्टिः । [उद्गकयद्दे उटा० ।
 उद्गोदन उ० उद्गकेन सिद्ध ओदनः उद्गदेयः । जलमात्रसिद्धे
 उद्गत लि० उद्ग+गम-क्त । १ उद्गिते, २ उद्गवे, “यस्योऽति-
 पातोद्गतवातवेपिते” नैष० । १ उद्गङ्गते, ४ उद्गान्ते च ।
 उद्गतमृक्क उ० उद्गतमुत्थितं मृक्कमस्य । जातमृक्कापस्यपयो
 उद्गति स्त्री उद्ग+गम-क्तिन् । १ उद्गवे २ उद्गङ्गते ३ उद्गपत्तौ च ।
 उद्गन्धि लि० उद्गटो गन्धोऽस्य प्रा० व० कटकोप इत्समा० ।
 १ उद्गटगन्धादे २ उद्गटगन्धयुक्ते च । “विजम्भणोद्गन्धिषु
 कुञ्जेषु” रघुः ।
 उद्गगम उ० उद्ग+गम-अय् अमनत्वात् न इङिः । १ उद्गवे
 २ उद्गङ्गते ३ उद्गवे ४ उद्गतौ च । “रोमोद्गमः प्रादुरभू-
 इमावाः” कुमा० “फलेन सहकारस्य पुष्पोद्गम इव प्रजाः”
 रघुः । “हरितलपोद्गमयद्गया ऋगीभिः” किरा० भावे
 क्युट् । उद्गमनमप्यल न० “आह उद्गमने” पा०
 उद्गगता स्त्री “सजहादिमे सजहुके च नसजगुरुकेऽप्ययो-
 हता । अङ्गितमनजजगगगुताः सजसा जगौ च चरणमे-
 कतः पठेत्” इ० २० उक्ते विवमदन्ते अद्गोभेदे ।
 उद्गगमनीय न० उद्ग+गम-अनीवर । धीतवस्तुत्वे “उद्गी-
 तपत्तुद्गमनीयवस्तेति” कुमारः । “तत् स्याद्गमनीयं यत्
 धीतयोर्विस्मयोर्बुधम्” इत्यमरव्याख्यायां युगमित्यविधितम्
 इति प्रायशः ब्रह्मण्यं तदेवेति व्याख्याय चौरसामी इम-
 मेव श्लोकमुदाहरार । “उद्गीतं पतिं प्रति उद्गमनां व-
 वस्त्वं यमेति मङ्गि० । स्त्रीषाञ्चैकवस्त्रधारित्यं श्लोकप्रसिद्धं
 वैदिके कर्मणि एव द्विवस्त्रतां अतएव पतिं प्रतीतीत्यध्या-
 हृत्य व्याख्यातम् । ‘धीतोद्गमनीयवाचसी’ दयकुमा० ।
 उद्गगाठ न० उद्ग+गा-क्त । १ अतिगये २ अत्तले । ३ अति-
 गययुक्ते लि० । ‘प्रेमाङ्गीः प्रणयस्युयः परिचयाडुद्-
 गाठरागोदयाः’ वा० २० ।
 उद्गगाह उ० उद्गङ्गायति साम उद्ग+गै-तच् । १ सामवेद-

गायके । अस्य च उद्गीयकूपसामाययस्योद्गीर्गानाडुगाह-
 त्वम् । यथा चास्य तथात्वं तथा उद्गीययद्दे वक्ष्यते ।
 षोडशसु ऋत्विजु मध्ये २ ऋत्विजभेदे । ते च ऋत्विजः
 अक्षावाकयद्दे ५४४० दर्शिताः । “रथं हरेदथाध्वर्यु-
 र्ब्रह्माधाने च वाजिनम्” होता चापि हरेदन्वसृताता
 चाप्यनः क्रये” मनुः । राजसूये तस्य च दक्षिणाभेद-
 उक्तः ‘धीवर्षीं सगुहगातः’ आश्व० २, ४, ६ । उद्ग-
 गाहप्रशंसनपूर्वकं तत्कर्म च यत० ब्रा० दर्शितं यथा ।
 ‘मृषाति ह वा एतद्धोता यच्छंसति । तस्मा एतद्मृषते
 प्रत्येवाध्वर्युरागृणाति तस्मात् प्रतिगरोनाम । तं वै प्राञ्च-
 मासीनमाह्वयते सर्वं वा अन्य उद्गगातः प्राञ्च आर्त्वि-
 ज्यं कुर्वन्ति तथो हास्येतत् प्रागेवार्त्विज्यं कृतं भवति ।
 प्रजापतिर्वा उद्गगाता । योषःगृहीता स एतत् प्रजा-
 पतिरुद्गगाता योषायाम्बुवि होतरि रेतः सिञ्चति-
 यत् सुते तद्धोता यस्तेषु प्रजनयति तच्छ्रुति यथायं
 पुरुषः शितस्तद्यदेनच्छ्रुति तस्माच्छ्रुतं नाम” ४, २, १, १,
 २, १ । उद्गीयगानकत्वाच्च यथाऽस्योद्गाहत्वं तथोक्तं
 आ० उ० । “तस्यर्क् च साम य गेणौ तस्मादुद्गीयस्तस्मात्पे-
 योद्गार्तमास्य हि गाता” “एवमेवोद्गातारुहवाचोद्गातः । या
 देवतोद्गीयमन्वायत्ता ताश्चेदविद्वान् उद्गास्यवि मूर्ध्ना ते विप-
 तिष्यतेति” च । तथाज्ञानपूर्वकोद्गानस्य फलमपि तलोक्तं
 यथा “य एवदेवं विद्वान् साम गायति उभौ स गायति
 सोऽसुनैव स एव ये चामुष्मात् पराश्चोबोकासांश्चोप्नोति
 देवकामांश्च अयानेनैवमेवैतस्माद्वर्षाश्चोबोकासांश्चाप्नोति
 मनुष्यकामांश्च । तस्मादुद्गीवं पिडुगाता ब्रूयात् कं ते
 काममागानोति एष ह्येव कामागानस्योऽय एतदेवं
 विद्वान् साम गायति” आ० उ० ।

उद्गाह उ० उद्ग+गृ+अदोरपं बाधित्वा उद्गोर्पः” पा०
 अय् । उद्गमने । “अर्जुनोऽस्त्वन्नामं मदोद्गाहसुगन्धिषु”
 रघुः । “सविबोद्गाहमुच्चैर्विमानाः” “धूमोद्गाहसुगन्धि-
 निषुणां जर्जरा निष्यन्ति” मेघ० । “सनिर्भरोद्गाह इवाहि-
 राजः” रघुः । (उद्गुर) इति २ कण्ठयद्भेदे च । “धूमोद्गाहो
 तथा बाले क्षुरकर्मणि मेघुने । स्तुतको स्तुतको चैवं नित्यं
 नैमित्तिकं त्वजेत्” आ० त० स्तुतिः । वसनप्रकारैः
 निदानादिसहितः सुहते दर्शितो यथा
 ‘अथातो वसनविरेचनव्यापञ्चिकित्तं व्याख्यास्यामः ।
 वैद्याहुरनिमित्तं वसनं विरेचनं च पञ्चदशधा व्यापक्यते
 तत्र वसनस्याभोगतिरुद्गीं विरेचनस्येति पृथक् । समान-